VIRTUAL IDENTIFIKATSIYA SHAROITIDA YOLG‘IZLIK HISSINING IFODALANISHI

Mahliyo Bahtiyorovna Yuldasheva
psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori PhD, dotsent
Farg‘ona davlat universiteti
ORCID: 0000-0002-4624-7039; e-mail: myuldasheva229@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada virtual identifikatsiya sharoitida yolg‘izlik hissining namoyon bo‘lishi ijtimoiy-psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Raqamli kommunikatsiya vositalarining keng tarqalishi shaxsning o‘zini anglashi, ijtimoiy guruhlarga mansubligini his qilishi va shaxslararo munosabatlarni tashkil etish shakllarini o‘zgartirmoqda. Shu jarayonda virtual makonda ijtimoiy aloqalarning ko‘payishi bilan subyektiv yolg‘izlik hissining kamayishi har doim ham bir-biriga mos kelmasligi mumkin. Maqolada virtual identifikatsiya, ijtimoiy identifikatsiya, guruhiy mansublik va yolg‘izlik hissi o‘rtasidagi nazariy bog‘liqliklar yoritiladi.

Kalit so‘zlar: virtual identifikatsiya, yolg‘izlik hissi, ijtimoiy identifikatsiya, guruhiy mansublik, raqamli muloqot, virtual “Men”, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, shaxslararo munosabatlar.

Аннотация. В статье рассматривается проявление чувства одиночества в условиях виртуальной идентификации с социально-психологической точки зрения. Анализируются взаимосвязи между виртуальным образом «Я», социальной идентификацией, групповым членством и субъективным переживанием одиночества. Особое внимание уделяется качеству онлайн-коммуникации, социальной поддержке и соотношению реальной и виртуальной идентичности личности. Обосновывается необходимость изучения одиночества не только в связи с продолжительностью использования цифровых платформ, но и с учётом содержания взаимодействия и субъективного восприятия социальной включённости.

Ключевые слова: виртуальная идентификация, одиночество, социальная идентификация, групповая принадлежность, цифровая коммуникация, виртуальное «Я», социальная поддержка.

Abstract. This article examines the manifestation of loneliness under conditions of virtual identification from a socio-psychological perspective. It explores the theoretical relationships between virtual self-presentation, social identification, group belonging, and subjective loneliness. Particular attention is given to the quality of online communication, perceived social support, and the relationship between real and virtual self-representations. The article argues that loneliness should be examined not only in relation to the duration of digital media

use but also in terms of interaction quality and individuals’ subjective perceptions of social inclusion.

Keywords: virtual identification, loneliness, social identification, group belonging, digital communication, virtual self, social support.

Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalarning rivojlanishi insonlarning o‘zaro munosabatlari, o‘zini namoyon etishi va ijtimoiy muhit bilan aloqalarini tashkil etish shakllariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, virtual hamjamiyatlar, messenjerlar va boshqa raqamli platformalar shaxsga o‘z qiziqishlari, qadriyatlari hamda ijtimoiy qarashlarini ifodalash, yangi aloqalar o‘rnatish va turli guruhlarga mansublikni his qilish imkonini bermoqda. Hokley va Kasioppo yolg‘izlikni shaxsning mavjud ijtimoiy munosabatlari bilan o‘zi istagan munosabatlar o‘rtasidagi subyektiv tafovut bilan bog‘liq hodisa sifatida tahlil qiladilar. Ularning yondashuvi yolg‘izlikni shunchaki yolg‘iz qolish yoki ijtimoiy aloqalarning kamligi bilan tenglashtirmaslik zarurligini ko‘rsatadi.

Virtual identifikatsiya sharoitida mazkur muammo yanada murakkablashadi. Chunki shaxs o‘zining raqamli obrazini yaratishi, uni boshqarishi va turli auditoriyalarga moslashtirishi mumkin. Natijada real hayotdagi o‘zini anglash, virtual makonda namoyon etiladigan “Men” obrazi va guruhiy mansublik hissi o‘rtasidagi munosabatlar yolg‘izlikni tushunishda muhim nazariy yo‘nalishga aylanadi.

Identifikatsiya shaxsning o‘zini muayyan insonlar, ijtimoiy guruhlar, qadriyatlar va ijtimoiy rollar bilan bog‘liq holda anglashi jarayonidir. Virtual muhitda bu jarayon o‘ziga xos xususiyatlar kasb etadi: shaxs profil yaratadi, o‘ziga xos axborotlarni tanlab namoyish qiladi, qiziqishlari bo‘yicha hamjamiyatlarga qo‘shiladi va o‘zining raqamli ijtimoiy obrazini shakllantiradi. Virtual identifikatsiyani faqat internetdagi profil yoki taxallus bilan tenglashtirish to‘g‘ri emas. U shaxsning virtual muhitda o‘zini qanday anglashi, boshqalar tomonidan qanday qabul qilinishini kutishi va qaysi ijtimoiy guruhlarga mansubligini his qilishi bilan bog‘liq murakkab jarayondir. Virtual makon shaxsga o‘zining ayrim xususiyatlarini erkinroq namoyon qilish imkonini beradi. Masalan, kundalik hayotda o‘z fikrlarini ochiq ifodalashda qiynaladigan inson virtual hamjamiyatda o‘ziga yaqin qarashlarga ega kishilar bilan muloqot qilishi mumkin. Bu holat ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va qabul qilinish hissini kuchaytirishi ehtimol. Shu bilan birga, virtual identifikatsiya ijtimoiy baholanishga yuqori darajada bog‘lanib qolishi, boshqalarning e’tirofiga ehtiyojning kuchayishi yoki o‘zini ideal obraz orqali namoyon etishga intilish bilan ham kechishi mumkin. Bunday vaziyatda shaxs o‘zining real kechinmalari va virtual obrazini muvofiqlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishi ehtimoli mavjud. Demak, virtual identifikatsiyaning psixologik ahamiyati faqat raqamli makonda faol bo‘lish bilan emas, balki ushbu faoliyatning shaxs o‘zligini anglashiga va ijtimoiy munosabatlar sifatiga qanday ta’sir ko‘rsatishi bilan belgilanadi.

Yolg‘izlik hissi shaxsning mavjud ijtimoiy aloqalari uning emotsional yaqinlik, tushunilish va mansublik ehtiyojlariga mos kelmayotganini anglashidan kelib

chiqadigan subyektiv kechinmadir. Shu sababli yolg‘izlik va ijtimoiy izolyatsiya tushunchalarini farqlash muhim. Ijtimoiy izolyatsiya aloqalar soni yoki ijtimoiy tarmoqning cheklanganligi bilan tavsiflanishi mumkin. Yolg‘izlik esa insonning o‘z munosabatlarini qanday idrok etishi va ulardan qanchalik qoniqishi bilan bog‘liq. Shaxs ko‘plab insonlar orasida bo‘lsa ham yolg‘izlikni his qilishi mumkin; aksincha, yolg‘iz vaqt o‘tkazish har doim ham salbiy kechinmaga olib kelmaydi.

Yolg‘izlikni tahlil qilishda quyidagi jihatlarni ajratish maqsadga muvofiq:

1) Emotsional jihat – samimiy yaqinlik, ishonch va hissiy qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi.

2) Ijtimoiy jihat – shaxsning barqaror ijtimoiy aloqalar va o‘zaro qo‘llab-quvvatlovchi guruhlarga mansublikni yetarlicha his qilmasligi.

3) Subyektiv jihat – mavjud munosabatlar bilan kutilayotgan munosabatlar o‘rtasidagi tafovutni idrok etish.

4) Identifikatsion jihat – shaxsning o‘zini muayyan guruhlar bilan bog‘lash, qabul qilinish va ijtimoiy tan olinish ehtiyojlari bilan bog‘liq kechinmalar.

Virtual muhitda ushbu jihatlar bir-biriga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Masalan, shaxsning ko‘plab virtual guruhlarga a’zo bo‘lishi uning ijtimoiy aloqalarini kengaytiradi, biroq mazkur aloqalar yuzaki bo‘lsa yoki shaxs o‘zini guruhning to‘laqonli a’zosi sifatida his qilmasa, yolg‘izlik kechinmasi saqlanib qolishi mumkin. Hokley va Kasioppo 2010-yilda olib borgan tadqiqotlaridan kelib chiqib yolg‘izlikni insonning ijtimoiy muhitni idrok etishi, xavfsizlik hissi va qayta aloqa o‘rnatishga intilishi bilan bog‘liq jarayon sifatida tahlil qiladilar. Ushbu nazariy qarash virtual muhitda ham munosabatlarning sonidan tashqari, ularning subyektiv ahamiyatini o‘rganish zarurligini asoslaydi.

Virtual identifikatsiya va yolg‘izlik o‘rtasidagi munosabatlarni bir yo‘nalishli sabab-oqibat munosabati sifatida talqin qilish ilmiy jihatdan cheklangan bo‘ladi. Virtual muhit ayrim shaxslar uchun yolg‘izlikni kamaytiruvchi ijtimoiy resurs bo‘lsa, boshqalar uchun u mavjud qiyinchiliklarni kuchaytiruvchi omilga aylanishi mumkin. Birinchidan, virtual hamjamiyatlar shaxsning o‘ziga yaqin qarashlarga ega insonlarni topishiga yordam beradi. Umumiy qiziqishlar, qadriyatlar yoki hayotiy tajriba asosida shakllangan guruhlar o‘zaro tushunish va mansublik hissini kuchaytirishi mumkin. Ikkinchidan, virtual muloqot shaxsga o‘zini boshqalar bilan muntazam taqqoslash imkoniyatini yaratadi. Ijtimoiy tarmoqlarda namoyish etiladigan muvaffaqiyat, tashqi ko‘rinish va farovonlik obrazlari shaxsning o‘z hayotidan qoniqishiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Biroq bunday ta’sir barcha foydalanuvchilarda bir xil kechmaydi; uni shaxsiy xususiyatlar, ijtimoiy muhit va foydalanish motivlaridan ajratib ko‘rib bo‘lmaydi. Uchinchidan, virtual identifikatsiyaning barqarorligi shaxsning o‘zini qanday qabul qilishi bilan bog‘liq. Agar inson o‘zining virtual obrazini boshqalarning ma’qullashiga haddan tashqari bog‘lab qo‘ysa, ijobiy fikrlar yoki e’tirofning yetishmasligi rad etilish hissini yuzaga keltirishi mumkin. Biroq bu holatni barcha virtual foydalanuvchilarga xos xususiyat deb hisoblash mumkin emas.

Latikka va shogirdlari tomonidan 2022-yilda Finlyandiyada o‘tkazilgan ikki longityud tadqiqotlarida ijtimoiy tarmoqlardagi identifikatsion hamjamiyatlarga

kuchliroq jalb etilish yolg‘izlikning pastroq darajasi bilan bog‘liqligi aniqlangan. Shu bilan birga, bunday hamjamiyatlar yolg‘izlikni boshdan kechirayotgan shaxslardagi barcha psixologik qiyinchiliklarni bartaraf etmasligi ko‘rsatilgan. Mazkur natijalar virtual guruhiy mansublikni faqat xavf omili sifatida emas, balki muayyan sharoitlarda ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash manbai sifatida ham ko‘rib chiqish kerakligini ko‘rsatadi.

Nazariy tahlil asosida virtual identifikatsiya sharoitida yolg‘izlikning bir nechta o‘zaro bog‘liq ko‘rinishlarini ajratish mumkin. Ular quyidagilar:

Emotsional yaqinlikning yetishmasligi – shaxs virtual muloqotda ko‘plab insonlar bilan aloqada bo‘lishiga qaramay, o‘z kechinmalarini ishonch bilan baham ko‘radigan yaqin insonlar yetishmasligini his qilishi mumkin.

Guruhiy mansublikning zaifligi – shaxs virtual hamjamiyatda ishtirok etsa-da, guruh qadriyatlarini o‘ziga yaqin his qilmasligi yoki boshqa a’zolar tomonidan qabul qilinayotganiga ishonmasligi mumkin.

Real va virtual “Men” o‘rtasidagi nomuvofiqlik - shaxs virtual makonda o‘zini ideal tarzda namoyon etishga intilib, kundalik hayotdagi his-tuyg‘ulari va tajribalarini yashirishi mumkin. Agar bunday tafovut samimiy munosabatlarni cheklasa, yolg‘izlik hissi kuchayishi ehtimoli mavjud.

Ijtimoiy taqqoslash bilan bog‘liq kechinmalar – boshqalarning tanlab namoyish etilgan hayotiy tajribalarini kuzatish shaxsda o‘zini muvaffaqiyatsiz yoki ijtimoiy jihatdan chetda qolgan deb his qilishga olib kelishi mumkin.

Muloqotning miqdori va sifatidagi nomuvofiqlik – virtual aloqalar sonining ko‘pligi samimiylik, o‘zaro ishonch va hissiy qo‘llab-quvvatlashning yetarli ekanini anglatmaydi.

Ushbu shakllar nazariy tasnif hisoblanadi. Ularni mustaqil psixodiagnostik o‘lchovlar sifatida qo‘llashdan oldin empirik tekshirish va tegishli mezonlar asosida tadqiq qilish talab etiladi.

Demak, virtual identifikatsiya sharoitida yolg‘izlik hissining ifodalanishi shaxsning raqamli muhitdagi faolligi, o‘zini namoyon etish usullari, guruhiy mansublik hissi va ijtimoiy munosabatlar sifatining o‘zaro ta’siri bilan bog‘liq murakkab hodisadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hawkley, L. C., & Cacioppo, J. T. (2010). Loneliness matters: A theoretical and empirical review of consequences and mechanisms. Annals of Behavioral Medicine, 40(2), 218–227. https://doi.org/10.1007/s12160-010-9210-8

2. Latikka, R. , Koivula, A., Oksa, R., Savela, N., & Oksanen, A. (2022). Loneliness and psychological distress before and during the COVID-19 pandemic: Relationships with social media identity bubbles. Social Science & Medicine, 293, 114674. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114674

3. Yuldashev, F., Yuldasheva, M., & Djalolova, M. (2022). Socio-psychological determinants of feeling students’ loneliness (case of Uzbekistan). International journal of early childhood special education, 14(3).